

לו זולתי שומע לי

שיחה על פרשת חיי שרה

פרשת חיי שרה דנה בשני נושאים מרכזיים. האחד קניית מערת המכפלה ע"י אברהם אבינו, והאחר מסעו של אליעזר עבד אברהם וחיפוש אישה עבור יצחק.

הדברים הבאים מתייחסים לנושא הראשון.

מי שקורא את פרק כג פסוקים א עד כ עומד על השימוש הרב בפועל ש.מ.ע. ליתר דיוק שש פעמים מופיע הפועל הזה בקטע שלפנינו, מהן חמש פעמים בצורת פועל ציווי (שמענו, שמעני וכו') ופעם אחת בצורת פועל עבר (פסוק טז).

מה פשר כל זה? מתי אנחנו משתמשים בפועל ש.מ.ע. ובאילו צורות?

לפעמים מישהו אומר לך משהו ואתה מתחיל את התשובה עם "תשמע, ...". הפירוש של ה-"תשמע" הזה הוא:

1. אין לי מה לומר בנושא הזה, ומה שאני אומר הוא מאולץ, ואני אומר אותו רק כדי לא להישאר בלי תשובה.
2. אני יודע שמה שאני עומד לומר לא ישכנע אותך, אבל זה מה שאני מוצא לנכון לומר. לכן תשמע.

ולפעמים מישהו אומר לך (לדוגמא) "תשמע – לא ידעתי שפלוגי הוא כזה חרוץ. תוך יומיים הוא צבע את כל הבית." זהו "תשמע" של פליאה והתפעלות (אפשר לטובה ואפשר לרעה).

ויש שמישהו פותח את השיחה עם "שומע?". הוא לא מתכוון לבדוק את כושר השמיעה שלך. כוונתו לומר "אני הולך לומר לך משהו חשוב, או מעניין, או שניהם גם יחד. לכן שים לב למה שאני אומר".

ויש מי שאומר לך "תשמע לי" ברצינות מרובה, וכוונתו היא "אני מכיר את הנושא יותר טוב ממך, לכן תשמע לי וקבל את עצתי". במובן הזה לביטוי "תשמע לי" יש אח תאום שנקרא "אני אגיד לך".

על השימוש במטבע לשון זה כביטוי למעורבותו של הישראלי המצוי בשיח הציבורי וידענותו המופלגת שמעתי מעמוס עוז (הנסיבות לא זכורות לי). הישראלי מתמצא בכל נושא ולעולם הוא "יגיד לך".

חלק מהשימושים בפועל ש.מ.ע. בפרשתנו הם מהסוג "אני אגיד לך" (פסוקים ו, ח, יא, יג).

אבל יש גם היבט אחר:

פעם שמעתי איזה דרשן דורש בפרשה הזאת, והוא כינה את עפרון "רשע", ואני הייתי תמה למה? עפרון בסך הכל מכר נכס. מה הרשעות בכך? עד כמה שאני יכולתי להבין, הנימוק של הדרשן היה שעפרון לא נקב מהתחלה במחיר עבור המערה ורק בסוף עשה את זה. לדעתי הדרשן הזה החטיא החטאה גדולה. מה שכתוב בסיפור קניית מערת המכפלה קשור למנהגי מיקח וממכר במזרח הקדום. אני יכול לספר על אותם מנהגים במדינה שבה אני גדלתי:

באיראן, במיוחד באזורים שבהם המסורת חזקה והמודרניזציה לא העמיקה, אם אתה הולך לקנות משהו ושואל על המחיר, הסיכויים הם שהמוכר יענה לך במטבע לשון שתרגומו קשה אבל הוא בערך אומר כך: "זה לא ראוי לעמוד לשרותך". הכוונה היא שהדבר שאתה מתעניין בו הוא פחות

ערך לעומתך שאתה בן-אדם יקר ערך ומכובד. או: "מה מצאת להתעניין בדבר הזה? לך מגיע הרבה יותר מזה!", והמשמעות היא "קח את הסחורה ואפילו אל תשלם עבורה". לפעמים אפילו אומרים את זה במפורש. כל זה כאשר לשני הצדדים ברור שלא זאת הכוונה. מבחינת המוכר, זאת הפרנסה שלו והוא לא יכול לוותר עליה, ומבחינת הקונה, הוא לא יעלה בדעתו לקחת את הטובין ולא לשלם תמורתו.

היות והמוכר החמיא לקונה, הקונה לא נשאר חייב ומחזיר לו מניה וביה, ובאותו מטבע לשון (ששוב קשה מאוד לתרגמו). הוא אומר משהו בערך כך: "לעומת הטובין שאתה אומר עליו שהוא פחות ערך, הרי שבעליו (כלומר אתה המוכר) הוא יקר ערך". כלומר כל מה שאתה המוכר אמרת עלי כמחמאות נכון לגביך. אתה הוא אדם יקר ונכבד וכו'.

כל השיח הזה אינו אלא גינוני טקס של החלפת מחמאות ומטרתו ליצור אוירה נוחה למיקח. זה ששתי דקות אחרי זה כל אחד מהצדדים מנסה, ובמרץ, להוכיח בדיוק את ההיפך ממה שהוא אמר בהתחלה, לא שייך והוא עניין בפני עצמו. יש שלב של חילופי מחמאות, ויש שלב של ביזנס.

מה שמסופר בפרשה הוא באותו רוח. אברהם אבינו מבקש מקום לקבור את מתו. בני חת אומרים לא סתם קבר ניתן לך אלא "בתוכנו במבחר קברינו קבר את מתך" מפני ש-"נשיא אל-הים אתה". אברהם לא נשאר חייב "ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני-חת". אותו דבר קורה עם עפרון החתי. הוא אומר לאברהם: "השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה". הוא בכלל לא מדבר על כסף וכביכול אומר קח את השדה והמערה, ואפילו אל תשלם עבורם. ושוב אברהם מחזיר מחמאה: "וישתחו אברהם לפני עם הארץ". ורק אחר כך, אחרי "שמעני" ו-"לא, אתה שמעני (אני אגיד לך)" מתחילים לדבר על כסף. עפרון אומר "ארץ ארבע מאת שקל-כסף ביני ובינך מה-הוא?" כלומר בשבילך זה כלום שהרי נשיא אלוהים אתה. ובסופו של דבר אברהם שומע לעפרון ומשלם את התמורה במטבע עובר לסוחר.

מוסר השכל – בפעם הבאה שאתם הולכים לקנות משהו מפרסי והוא אומר "בבקשה, תיקח את זה ואפילו אל תשלם עבורו", שלא יעלה בדעתכם לעשות את מה שהוא אומר ולומר אחר כך "מה אתה רוצה? אתה אמרת!". זה יהיה מעשה של חוסר התחשבות ובמחילה מכבודכם אפילו אטימות. ההיפך, תעשו את מה שאברהם אבינו עשה. תשלמו את מלוא המחיר, ובמטבע עובר לסוחר.

רשם: ניסן אבדי